

Nu, de Lee Friedlander, 1980.

ARXIU

CULTURA

L'IVAM obre la temporada cultural valenciana amb Calder i Friedlander

Calder, l'amic americà

Per primera vegada es presenta a l'estat espanyol una gran retrospectiva sobre l'obra de l'escultor nord-americà Alexander Calder.

La temporada cultural valenciana és posa a punt. L'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), ara per ara l'aparador cultural més brillant del País Valencià, obre el nou curs amb una exposició retrospectiva dedicada a l'escultor nord-americà Alexander Calder. El centre, dirigit per Carme Alborch, ha estat el primer a presentar-se mentre aguerden la seua reaparició el Centre Dramàtic, el Palau de la Música, la Filmoteca Valenciana, el Teatre Principal, etc. Tot fa pensar que, una vegada, més l'IVAM serà el principal focus d'atenció cultural dins del panorama valencià en una temporada marcada pel retall presupostari.

Amb el títol de *L'univers de Calder*, l'exposició dedicada a l'escultor nord-americà estarà a l'Institut Valencià d'Art Modern del 10 de setembre al 15 de novembre. La ciutat de València tancarà l'itinerari de la mostra, que havia passat anteriorment pel Whitney Museum de Nova York i la Ro-

yal Academy de Londres. Aquesta exposició retrospectiva de l'artista americà ofereix l'oportunitat de contemplar, per primera volta en l'estat espanyol, un conjunt significatiu de la seua obra. Recordem que va ser la barcelonina galeria Maeght la primera en presentar l'obra de Calder, en 1977, un any després de la desaparició de l'artista.

Aquest recull presenta una sèrie de treballs escultòrics realitzats entre 1926 i 1972. Les obres pertanyen en la seua majoria a la col·lecció permanent de Calder del Whitney Museum, una de les més completes de l'artista. Un important conjunt d'obra de Calder es troba també a la Fundació Maeght, de Saint Paul de Vence. Des que en 1943 el prestigiós MOMA de Nova York li dedicara una retrospectiva, l'obra de Calder ha estat objecte d'atenció a través d'una sèrie de grans mostres. Ara, per primera ocasió, els valencians podem contemplar l'obra d'un dels mestres del gran període de les avantguardes. Un nom

que freqüentment s'associa a la figura de Joan Miró, amb qui l'unia una gran amistat i una trajectòria artística paral·lela.

S'ha destacat en Calder el seu paper fonamental en la introducció del llenguatge abstracte en l'art nord-americà. Però, sobretot, pel que fa a l'escultura, Calder va saber trencar-ne les fronteres tradicionals per dotar-la de moviment, creant els seus famosos mòbils. Constructivisme i surrealisme s'han indicat com el dos moviments artístics que exercien sobre ell una influència decisiva, que marcaria la seua obra; això sí, sempre filtrada per un vocabulari molt personal, impregnat d'humor, ironia i fantasia.

Descendent d'una família d'artistes (la seua mare era pintora i el seu pare escultor acadèmic), Alexander Calder va néixer a la ciutat de Filadèlfia en 1898. Estudia enginyeria mecànica, especialitat en què realitza els seus primers treballs. A partir de 1923 es trasllada a Nova York per dedicar-se al món de l'art. En aquesta època treba-

lla com a il·lustrador comercial i comença a crear una sèrie de joguets. Realitza els seus primers viatges a París i entra en contacte amb el món del circ gràcies a una sèrie de reportatges que fa sobre els famosos cirques Ringling i Barnum. D'aquesta experiència naix la seua obra *Circ*, un conjunt escultòric en miniatura sobre el món del circ que es presenta per primera volta en 1927.

En 1930 s'instal·la a París. La capital del Sena capitalitza l'art internacional mentre es converteix en un centre cosmopolita que acull artistes de tot el món. Uns que arriben fugint del totalitarisme soviètic, als quals s'uniran més tard els exiliats del nazisme. A París es concentren noms com Pevsner, Torres-García, Arp, Kandinsky, Miró, Van Doesburg, Mondrian, etc. Aquest període parisenc va marcar decisivament l'obra de Calder qui, a partir d'ara, abraça els postulats dels moviments avant-

1937 realitzarà una font banyada de mercuri —en aquells moments les tropes franquistes havien ocupat les mines de mercuri d'Almadén— que seria tota una atracció. La font de Calder estava situada davant del *Guernica* de Picasso. Dècades després, ja en temps de la transició, en la Biennal de Venècia de 1976, es va poder veure muntada novament la font en el pavelló espanyol. Segons conta Oriol Bohigas en el seu dietari *Dits i fets*, la font de Calder es trobava dipositada en la Fundació Miró i el seu muntatge va ser una mica difícil. Una volta muntada es va omplir novament de mercuri, però no es van preveure les reclamacions dels sindicats italians que protestaren dels gasos que ema-

nava la font. Davant la protesta de salut-laboral, els organitzadors optaren per canviar el mercuri per aigua tenyida, però l'efecte ja no va poder ser el mateix que 40 anys enrere....

De Calder, o *Sandy*, com era anomenat afectuosament pels seus íntims i amics, Joan Miró va dir que tenia un cor tan gran com el Niàgara i la força de l'oceà. Precisament aquesta admiració mútua entre dos artistes duria al nord-americà a realitzar en la dècada dels quaranta la

Alexander, *Sandy*, Calder rugint amb el lleó del circ.

sèrie "Constel·lació", formes de fusta pintada connectades en filferro. Però segurament han estat els seus mòbils els seus artefactes més populars. Uns mòbils de gran volum que començarien a ocupar espais públics i privats. Precisament a Palma de Mallorca, prop de la Catedral, es pot contemplar una escultura mòbil seua. Desafortunadament, la ciutat de València va perdre l'oportunitat de tenir una obra de l'artista per desavenències municipals.

Calder va morir al novembre del 1976, poc després de la inauguració de la seua gran retrospectiva, *Univers de Calder* en el Whitney Museum. Amb ell desapareixia un dels grans artistes formats en l'època de les avantguardes, l'amic americà que havia servit de pont entre l'art del vell i el nou continent i, sobretot un artista que s'havia divertit fent allò que a voltes, pomposament, es diu art.

Finalment, destaquem també en aquest inici de temporada l'exposició de fotografies de Lee Frieland (Aberdeen, Washington, 1934), un dels noms més prestigiosos de la fotografia nord-americana del segle XX. L'exposició que també es pot veure a l'IVAM, reuneix 116 fotografies en blanc i negre realitzades per Frieland entre 1955 i 1990.

Enquadrat dins de la fotografia-document, els fotògrafs de la realitat, tot i que les seues fotografies comparteixen aquest enquadre —Frieland continua les propostes d'un altre fotògraf realista, Walker Evans— es diferencia substancialment d'aquesta tendència. Enfront del compromís o la denúncia, opta per oferir-nos una mirada freda, absent d'emocions. "La càmera fotogràfica —diu Frieland— no és simplement un aparell per a reflexar, i les fotografies no són exactament l'espill; l'espill sobre la paret menteix..."

Carles Gàmez

Dalt, *Constel·lació amb quadrilàter*, 1943.
Baix, *Cavall*, 1976.

guardistes. París viu l'onada surrealista i Calder es deixa seduir per ella, com Miró, però des d'un llenguatge molt personal, des d'un univers molt particular.

Calder s'ha convertit en un dels pocs artistes americans reconeguts dins dels moviments avantguardistes internacionals. Ens uns moments en què el panorama artístic està copat per artistes del vell continent, el seu nom es converteix en una referència imprescindible per als artistes i crítics d'una i altra banda de l'Atlàntic.

En 1934 Calder decideix tornar als Estats Units mentre a Europa comença a enrarir-se el clima polític. Però l'artista americà no perdrà els seus vincles artístics i afectius amb el continent europeu. En el Pavelló de la República Espanyola de l'Exposició Internacional de París del

